

Transspråkande – flerspråkighet som resurs i förskoleklassen

Gudrun Svensson, docent i svenska som andraspråk

Vad innebär begreppet transspråkande?

Termen *transspråkande* är en översättning av det engelska ordet *translanguaging*, som först myntades på kymrisk av forskaren Cen Williams (1996). Förledet *trans-* har betydelsen att det är något som 'leder över', 'på andra sidan' och 'bortom' och efterledet *språkande* pekar på att det är en pågående process.

Williams använde denna term för att beteckna undervisning där elever som hade kymrisk som modersmål och engelska som skolspråk i Wales fick använda språken växelvis i klassrummet. Resultatet visade att eleverna fick god framgång i skolan.

Sedan dess har denna term använts för att beteckna användning av flerspråkiga elevers resurser i skolan, det vill säga att eleverna får möjlighet att använda sitt eller sina modersmål, och kanske också andra språk som de behärskar, parallellt med undervisningsspråket, som oftast är deras andraspråk. Begreppet transspråkande kan beteckna själva undervisningen men kan också handla om hur eleverna själva använder sina olika språkliga resurser.

Vad har forskningen kommit fram till?

Williams var visserligen den forskare som namngav begreppet transspråkande men redan ett par årtionden tidigare hade Jim Cummins (1976) lanserat en hypotes om att en person som lärt ett modersmål har byggt upp det som han kallar en underliggande språkförmåga, *Common Underlying Proficiency*, som bildar en bra grogrund vid utveckling av andra språk. Flerspråkiga elever ska därför ha tillgång till sitt eller sina modersmål som resurs vid inlärning av fler språk. Cummins hävdade att undervisning med en enspråkig norm, det vill säga att eleverna bara fick

2021-02-18

2 (9)

använda skolans undervisningsspråk, var en nackdel för elever som hade ett annat modersmål än det språk som användes i skolan. Andra forskare som exempelvis Thomas & Collier (1997) har i brett upplagda studier bekräftat Cummins forskningsresultat och visat vikten av tillgång till modersmålet vid kunskapsutveckling i skolan.

Vad innebär det att arbeta transspråkande i undervisningen?

Flerspråkighetsforskaren Ofélia García (2009) framhåller att det finns två viktiga och övergripande strategiska principer vid tillämpning av transspråkande i undervisningen. Hon benämner dem social rättvisa och social praktik och är noga med att betona att det handlar om strategiska principer som ska genomsyra all undervisning för flerspråkiga elever. Transspråkande är således inte en speciell undervisningsmetod utan ett förhållningssätt till flerspråkighet, framhåller García (2009).

Enligt García handlar social rättvisa om hur läraren skapar ett undervisningsklimat där alla språk ses som likvärdiga och betraktas som källor till kunskap och lärande. Den sociala praktiken beskriver García som att transspråkande tillämpas på ett meningsfullt sätt i undervisningen för att utveckla elevernas flerspråkighet och bredda och fördjupa deras kunskaper. Transspråkande innebär således att pedagogen på ett genomtänkt och insiktsfullt sätt tar tillvara elevernas flerspråkiga resurser och arbetar långsiktigt för att understödja en positiv identitetsutveckling hos elevernas samt befrämja deras lärande (Svensson, 2017).

Strategiska principer för en transspråkande undervisning

Social rättvisa:

- Tonen i klassrummet är positiv till flerspråkighet.
- Alla språk har samma värde.
- Alla språk betraktas som en källa till lärande och utveckling av kunskap.

Social praktik:

- Långsiktigt och strategiskt arbete – läraren är medveten om att utveckling av flerspråkighet sker över tid.
- Hög kognitiv nivå som är utmanande men inte överstiger elevernas förmåga.
- Det finns tillgång till litteratur på elevernas alla språk.

Att använda elevernas flerspråkiga resurser

Enligt del 3 i läroplanen (Lgr11) ska undervisningen i förskoleklassen ta tillvara olikheter och mångfald och på så sätt ge eleverna möjlighet att fördjupa sin förståelse för olika sätt att tänka och vara. Ett sådant perspektiv på undervisning har likheter med den skolverksamhet som rekommenderas av flerspråkighetsforskare för att skapa identitets-, språk- och kunskapsutveckling hos flerspråkiga elever och låter sig därför lätt inordnas i en undervisning med transspråkande förtecken. I del 3 i läroplanen betonas också vikten av ett flerspråkigt perspektiv genom att betona att undervisningen i de vardagliga aktiviteterna på olika sätt ska skapa möjligheter för elever med annat modersmål än svenska att använda både svenska och sitt modersmål.

2021-02-18

4 (9)

I följande autentiska exempel beskrivs hur transspråkande kan tillämpas i förskoleklassen med utgångspunkt i principerna social rättvisa och social praktik.

Identitetsskapande verksamhet i förskoleklassen

Exempel 1:

I denna förskoleklass har eleverna kommit olika långt i sin skriv- och läsinlärning, vilket ofta är fallet. Det finns elever som endast kan skriva några få bokstäver men det finns andra som kan skriva både på svenska och förstaspråket. Läraren är medveten om att det som eleverna först gör med hjälp av en vuxen kan de senare göra på egen hand (Vygotskij, 1934; 1986). Därför uppmuntrar hon eleverna och försöker skapa intresse för skrift eftersom hon vet att det är viktigt att de är förberedda inför läsande och skrivande i åk 1. Läraren skriver ord på tavlan och låter de elever som kan läsa dem högt. Övriga elever följer med och upprepar orden. Läsningen sker bara på svenska, eftersom läraren anser att det är viktigt att hon här håller sig till det språk som hon själv behärskar.

När det gäller skrivande intar hon en annan ställning och uppmuntrar elever som kan det att skriva både på svenska och på sitt modersmål. Själv visar hon stort intresse för vad de skriver och ber dem översätta eller låter dem lära henne hur man skriver olika ord på andra språk än svenskan. Eleverna blir väldigt ivriga att lära henne och det smittar av sig på andra elever som också vill lära sig, lära sin lärare eller lära andra. Det skapar en medvetenhet om skrivandet men också ett ömsesidigt lärande i gruppen. Det för också med sig att elever som inte är skrivkunniga på sitt förstaspråk blir intresserade av de andras skrivande och vill själva lära sig. På så vis bildas det ibland små språkgrupper där barnen samtalar, ritar och skriver tillsammans. Läraren förstår varken deras samtal eller kan läsa deras skrift men ser att det stärker elevernas självkänsla och att de som lär sig att pränta ner bokstäver på både svenska och förstaspråket

känner sig stolta. De vill gärna ta hem sina alster till föräldrarna och visa dem vad de skrivit.

Lärarens positiva attityd till elevernas språk, och hennes intresse för att också själv lära sig, skapar ett interkulturellt förhållningssätt i gruppen och en grogrund för förståelse av varandra hos barn som kommer att växa upp i och leva i ett mångfaldssamhälle. Elever som blir bekräftade som de flerspråkiga individer de är får ofta också lättare att bekräfta andra (Svensson, 2017).

Exempel 2:

I denna förskoleklass har eleverna skiftande kunskaper i svenska och de flesta av eleverna är flerspråkiga. I gruppen finns elever som är nyanlända, flerspråkiga elever som är födda i Sverige och har gått i svensk förskola och några elever som har svenska som förstaspråk. Klassen ska inleda ett arbetsområde som förutsätter att eleverna behärskar det svenska ordet för ”äpple”, vilket läraren vet att inte alla gör.

Läraren inleder därför med att konkretisera ordet genom att visa ett äpple för eleverna och ger dem möjlighet att öva på det svenska ordet genom att härma. Sedan låter hon eleverna lyfta fram ordet på förstaspråket, som för flera av barnen är det starkaste språket, och där begreppet finns lagrat i minnet. Härmed skapas en begreppskoppling mellan de båda språken. Med hjälp av ett samtal om ordet äpple på många språk vill läraren också visa på alla språks lika värde som källa till lärande, vilket enligt García betecknas som en princip för social rättvisa. Eleverna får sedan förstärka och utveckla sitt lärande genom att välja hur de vill arbeta skapande med begreppet äpple och samtidigt lära in andra begrepp som kan knytas till ordet äpple, till exempel skal, fluga, skaft och rund. Genom att rita, måla, klippa, klistra eller forma lera utvecklar och kompletterar de sina språkkunskaper på samma gång som de arbetar kreativt och praktiskt och interagerar med både läraren och sina kamrater (Dewey, 1902). Vid en senare intervju med läraren framhåller

2021-02-18

6 (9)

hon vikten av att stärka barnens känsla av egenmakt när hon säger: ”Barnen kan ord och uttryck på sina språk som inte vi förstår. Många gånger säger de sådant som vi inte kan och de växer som människor när de märker att de kan mer än oss”. Cummins (2000) använder benämningen *empowerment* för denna så viktiga självtillit hos de flerspråkiga barnen som kanske är medvetna om att de inte kommit lika långt som en del andra elever i sin behärskning av undervisningsspråket.

Avslutning

Hur transspråkande verksamhet kan se ut i förskoleklassen belyses med två konkreta exempel. I det första exemplet läser eleverna svenska ord och de som kan skriver antingen på svenska, på sitt starkaste språk eller både och. De lär av och tillsammans med sina klasskamrater. I det andra exemplet får eleverna möjlighet att befästa svenska ord genom att koppla dem till sina starkaste språk. Det finns förstås mängder av olika sätt att arbeta transspråkande men de här korta exemplen visar att ett positivt förhållningssätt till och bekräftelse av flerspråkiga elevers språkliga resurser är av grundläggande betydelse. Exemplet visar också vilka outtömliga möjligheter som öppnar sig för att i förskoleklassens undervisning fördjupa och vidga elevers kunskaper. Exemplet ovan visar också fram genomtänkta och långsiktiga strategier hos lärare som tar tillvara de möjligheter som förskoleklassens verksamhet ger för att låta de flerspråkiga eleverna dra nytta av och utveckla sina flerspråkiga resurser.

Reflektionsfrågor till artikeln:

- Är förhållningssättet på er skola att alla språk är likvärdiga och att de är källor till kunskap och lärande? Hur märks det?
- När, hur och i vilket syfte uppmuntras elever i förskoleklassen att använda sina starkaste språk som resurs för sitt lärande?
- Vilka gynnsamma och mindre gynnsamma effekter kan transspråkande (på det sätt som det exemplifieras i artikeln) medföra? Fundera på tänkbara effekter både för de elever som har kommit längre i sin språkutveckling på svenska och för de som är nybörjare.

2021-02-18

8 (9)

Referenser

Cummins, Jim (1976). The influence of bilingualism on cognitive growth: A synthesis of research findings and explanatory hypothesis. Working papers on bilingualism. Ontario: Institute for Studies in Education.

Cummins, Jim (2000). Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire. Clevedon: Multilingual Matters.

Dewey, John (1902). The child and the curriculum. Chicago: Chicago University Press.

García, Ofélia (2009). Bilingual education in the 21st century: A global perspective. Malden: Blackwell Publ.

Skolverket. Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (2011, rev. 2018).

Svensson, Gudrun (2017). Transspråkande i praktik och teori. Stockholm: Natur & kultur.

Thomas, Wayne & Collier, Virginia (1997). School effectiveness for language minority students. Washington: National Clearinghouse for Bilingual Education.

Williams, Cen (1996). Secondary education: Teaching in the bilingual situation. I: Cen Williams, Gwyn Lewis & Colin Baker (red.), The

language policy: Taking stock. Llangefni: Community Associations Institute.

Vygotskij, Lev (1934; 1986). Thought and language. Cambridge: Harward University Press.